

De kosteloze zijn het kostbaarst

Hoewel Jan van der Zanden uit Zeeland een fanatieke verzamelaar is, zul je hem toch gewoonlijk niet op de verzamelbeurs in Eerde tegenkomen. Iedere zondagochtend stapt hij op de fiets voor een tocht van 100 kilometer met zijn fietsclubje WSC Zeeland, overigens ook op dinsdag- en donderdagavond. Voor het houden van een tentoonstelling met zijn verzameling balhoofdplaatjes wil hij echter graag een keer een ochtend vrijmaken. Daardoor kunt u op zondag 28 mei 2006 de verzameling van Jan van der Zanden komen bekijken op de verzamelbeurs in Eerde, en als u ze zelf ook verzamelt, dan kunt u komen ruilen.

Als kleine jongen was Jan gek op fietsen. Al als 7-jarig jongetje was hij bezig met het repareren van fietsen en toen hij wat groter was, ging hij ieder weekend meehelpen bij de plaatselijke fietsenmaker. Toch ging hij niet direct als fietsenmaker aan de slag. Hij heeft nog een tijdje in de wegenbouw gewerkt en wat andere dingen gedaan. Hij werkt nu wel al zo'n 15 jaar als fietsenmaker. Als je bedenkt dat hij altijd al gek op fietsen is geweest is het eigenlijk opmerkelijk dat hij nu pas zo'n 5 jaar de balhoofdplaatjes van fietsen verzamelt. Vanaf 1975 bewaart hij al allerlei artikelen uit kranten en tijdschriften over fietsen en balhoofdplaatjes.

Balhoofdplaatjes

Balhoofdplaatjes zijn de plaatjes waarop het merk van de fiets staat. De plaatjes zijn gemaakt van allerlei materialen. De oude zijn van koper of ijzer. Ook aluminium wordt vaak gebruikt. Het is echter vaak moeilijk om daarvan een mooi exemplaar aan te komen, want aluminium plaatjes slijten harder in weer en wind. Geëmailleerde plaatjes zijn vaak uit België afkomstig. Op goedkopere fietsen worden de laatste jaren steeds vaker stickers gebruikt, er komen zelfs een soort wrijfplaatjes voor. Sommige balhoofdplaatjes zijn echt kleine kunstwerkjes. Hoewel de voorkeur van Jan duidelijk uitgaat naar de hardere plaatjes, toch bevat zijn verzameling ook het een en ander aan stickers en andere plaatjes.

Stickers uit de collectie

Als er een vertegenwoordiger van een fietsenfabriek bij zijn baas komt, dan wil Jan nog wel eens vragen of ze voor hem nog een paar plaatjes hebben (die nog niet op een fiets hebben gezeten).

Hij heeft er zo ook wel eens een paar gekregen, maar sommige vertegenwoordigers willen die niet geven omdat ze bang zijn dat ze dan op een fiets worden gezet om de fiets er duurder uit te laten zien.

Het eerste balhoofdplaatje wat Jan in zijn verzameling had, was van Gazelle. Hier is hij nog steeds bijzonder trots op, want op dit plaatje staat de naam van de ontwerper, André Vlaanderen. Ook op het plaatje van M. van Hyfte is Jan bijzonder trots. Deze plaatjes komen ook weinig voor en ze zijn allemaal genummerd.

Toen ik Jan ongeveer anderhalf jaar geleden voor het eerst ontmoette op een tentoonstelling van de heemkundekring in Zeeland, had hij ongeveer 200 balhoofdplaatjes. Nu zijn het er zo'n 450 en zijn zijn verzameling groeit op het ogenblik heel sterk. Hij heeft namelijk enkele van zijn dubbele balhoofdplaatjes op marktplaats gezet en daardoor in een week

tijd al met 8 verzamelaars kunnen ruilen. Na het maken van het contact, geeft hij door dat al zijn balhoofdplaatjes op de site www.wsc-zeeland.nl staan en hij geeft door welke nummers hij dubbel heeft om mee te ruilen. Zo was hij 2 dagen voor ons gesprek nog op bezoek bij een verzamelaar van balhoofdplaatjes in Valkenswaard. Die had er al echt heel veel, zo'n 4 à 5.000. Toch heeft Jan er ook met hem nog ongeveer 50 kunnen ruilen. De verzamelaar uit Valkenswaard had vooral veel Belgische balhoofdplaatjes en ook rijwielbelastingplaatjes. Jan had voor hem ook een aantal balhoofdplaatjes hier uit de streek dubbel. Daardoor werd het voor beiden een leuke ruil.

Alle nieuwe balhoofdplaatjes worden door Jan steeds weer op alfabet tussengevoegd. Daarom is hij 's avonds vaak een tijdje met zijn verzameling bezig, om alles weer op de juiste volgorde te krijgen. Alle plaatjes worden met kleine spijkertjes op doormidden gesneden isolatiebuizen geprikt. Om er voor te zorgen dat de spijkertjes goed blijven zitten, ondanks het vaker versteken, heeft Jan aan de achterkant van de buizen een laag kit gespoten. De kit geeft houvast aan de spijkertjes. Zijn balhoofdplaatjes passen nu nog allemaal in een kastje van een dressoir. Daarin zitten 10 bakken met plaatjes, maar ze zijn bijna vol. Hij heeft al bedacht dat als het kastje vol is, hij gewoon verder gaat met het kastje eraan.

VERZAMELAAR VAN DE MAAND

Ruilmateriaal

Op de Vehicle beurs in Utrecht kocht Jan in februari voor een mooi prijsje een bakje met balhoofdplaatjes. In het bakje zaten wel 100 van 1 soort en 25 van 1 andere soort. De plaatjes zijn van aluminium en helemaal nieuw. Dus van een soort die ook snel verweert als ze gebruikt worden. Deze plaatjes van Pyrrha en Lorette blijken uitstekend ruilmateriaal te zijn. Al deze balhoofdplaatjes zaten gewikkeld in een Franstalige krant van 1940.

Regionaal

Zijn absolute voorkeur bij de balhoofdplaatjes gaat uit naar die van regionale fietsfabrieken. In de 1^e helft van de 20^e eeuw waren er talloze kleine fietsfabriekjes. Zelfs Uden heeft nog ooit zijn eigen Gruno fietsfabriek gehad. Dat weet Jan omdat op de balhoofdplaatjes ook vaak de plaatsnaam van herkomst wordt gedrukt. De fietsfabriek uit Erp, Empella, bestaat nog steeds als merknaam. De fietsen worden echter niet meer hier geproduceerd, maar in een oostblokland.

Rijwielbelastingplaatjes

Naast de balhoofdplaatjes heeft Jan ook een kleine verzameling rijwielbelastingplaatjes. In 1892 werd in Gouda voor het eerst rijwielbelasting geheven. In die tijd waren de wegen nog bijna niet om op te fietsen. Voor het toenemend aantal fietsen moest het wegennet worden aangepast. De rijwielhouder moest daar

ook maar een bijdrage aan leveren. Steeds meer steden gingen rijwielbelasting heffen en daarom werd besloten dat de regering voortaan de rijwielbelasting zou heffen. Dit gebeurde van 1897 tot 1919. In die beginjaren hing er nog geen teken aan de fiets dat de belasting betaald was. Het aantal fietsen nam sterk toe en het was niet meer te doen om op te zoeken of iemand wel of niet belasting had betaald. In 1923 gaf minister Colijn een Frans rijwielbelastingplaatje aan de Nederlandse Munt met de opdracht om ook voor Nederland zoiets te maken (Bron: www.rijwielplaatje.nl). Vanaf augustus 1924 tot mei 1941 moest aan iedere fiets zo'n belastingplaatje hangen. Jan heeft eens voor een paar gulden een aantal belastingplaatjes gekocht. Daarbij zat ook een in elkaar geknutseld boekje met daarin de gegevens van alle in Nederland uitgegeven belastingplaatjes. Bijna alle Nederlandse belastingplaatjes zijn gemaakt van messing, alleen in 1925 werd aluminium gebruikt. De laatste belastingplaatjes werden gemaakt van nieuw zilver. Toen Nederland bezet werd door Duitsland schafte de Duitsers de rijwielbelasting af om aan populariteit te winnen. Later werden alle Nederlandse fietsen in beslag genomen om als grondstof voor de Duitse wapenindustrie te dienen. De meeste mensen moesten belasting betalen om het plaatje te krijgen. Aan mensen met een uitkering werd het belastingplaatje kosteloos verstrekt. Dit belastingplaatje had dan wel een gat om aan te geven dat het gratis was verstrekt. Belastingplaatjes zijn uitgegeven in oplages van 50.000 tot 3.350.000 stuks. Van de kostenloze zijn er altijd veel minder uitgegeven en daarom zijn die nu moeilijker aan te komen. Ook in België moest rijwielbelasting betaald worden. Daar ging men er veel langer mee door dan in Nederland. Jan heeft enkele Belgische belastingplaatjes in zijn bezit. Een komt er zelfs uit 1988.

De Belgische belastingplaatjes zijn veel groter dan de Nederlandse en ze zijn geëmailleerd.

Ook een bijzonder mooi exemplaar is het balhoofdplaatje van Express. Zij produceerden in de jaren '40 fietsen speciaal voor de Oostindische markt.

Sinds een tijdje staat de verzameling van Jan op internet. Een lid van zijn fietsclub had zijn heup gebroken. Die man heeft toen voor de fietsclub een site gemaakt, www.wsc-zeeland.nl. Deze man zorgt er ook voor dat aanvullingen in de verzameling van Jan er snel bij geplaatst worden. Zijn broer of een van zijn kinderen maken de foto's van de balhoofdplaatjes.

Op zondag 28 mei 2006 laat Jan van der Zanden deze verzameling zien op de verzamelbeurs in Eerde. Ik zou dus zeggen: "sloop allemaal het balhoofdplaatje van je fiets en kom er snel mee naar Eerde, om er Jan blij mee te maken." Overigens bent u ook zonder zo'n plaatje natuurlijk van harte welkom op onze verzamelbeurs. Jan heeft zeker ook volop leuke en interessante verhalen over zijn verzameling te vertellen.

door Hannie van Duynhoven
secr. van de afd. Oost-Brabant
verzamelbeurseerde@hotmail.com